

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ

ՍԱՂԻՄԱԿԱՆՔ

ԽԱՅԻՄ ՈՒ ԶԱՅԻՄ

Իրիկնաղէմին՝

Սաղիմն էր կապեր իր գօտին երկաթ
Ու մտեր խրամ:

Ծառերու սիրէն, հողէն, լեռներէն,
Սարսուռ մ'անսովոր

Կը փրթէր կ'իյնար,
Շրջալայրն ի վար:

Ծուխ չէր բարձրանար

Տուններէն խաղաղ,

Զկար երթեւեկ.

Սաղիմն էր կապեր իր գօտին երկաթ
Ու մտեր խրամ:

Միայն հեռաւոր տանիքներու շուրջ,
Փողոցներուն խոր,
Հասուերներ շարժուն, նենգ ու չափաւամ
Դիտէին զիրար:

Իրիկնաղէմին՝

Արեւն հեռաւոր լեռներու կուրծքին

Դազաղ էր դրուած:

Ու դառն էր խաղաղ, [պարիսպ,
Բայց զիծէ մ'անդին, զերթ մահուան

Հազիւ նժամարնող մարդկային ձեւեր,

Կը յայտնէին թէ

Հոն էր թեմամին:

Ու դառն էր խաղաղ,

Բայց մեռելային.

Կեցեր էինք մենք պատերուն ետեւ,

Խրամներուն խոր,

Մենք՝ Պաղեստինի նոր ազատութեան

Ուխտակիր սիրեր:

Ու դառն էր խաղաղ.

Արեւուն յետին շուրթն յամեցող՝
Վարդի, յասիկի թելեր եմ հիւսեր
Շրջալայրն ի վար:

Ու դառն էր խաղաղ,

Երբ հրազենի հարուածներ երկու

Սուլեցին, անցան

Մահուան քրքիջով:

Պահ մը լուսթիւնն իր թելով կապար
Թանձրացաւ, իջաւ մեր հոգիներուն,
Բայց մեր կուրծքներուն ներքեւ կասաղի
Կը մոնչէին դարերով բանտուած

Դազաններ հազար:

Ու ձայնն ալլամերժ,

Ծանօթ, մտերիմ,

Մահուան ու կեանքի

Կուտար հրաման.

«Յառաջ իմ քայլեր», —

— Յիսնապետն էր մեր:

Հազար ինն հարիւր հառասուն ութն էր:

Նետուեցանք առաջ, թեթեւ ու գինով...

Կը տեղար կրակ մեր փոքն ու վերեւ,

Ռումբն ու հրազեն

Կը յորիկէին նուազ մ'անամուն

Եւ ալլուրային:

Հերմակ ծուխերու ալիքներուն տակ,
Հնկղմող մաւու մը վրայ կարծես,
Կը տասանէին ուրուականներու
Անծանօթ տարեր:

Դադրած էր այլևս
 ժամանակն ու պահ,
 Համազարկը լոկ բոցերով հազար
 Մեր գլխուն վերեւ:
 Ու երկիմն ըսես կըրակէ բներ
 Հագած կը փախչէր:
 Մուխի, փոշիի սրներուն վրայ
 Դասեր կը ծրփար մահուան արիւնոս
 Ոսկերուն ներքեւ:

Բայց ես չեմ յիշեր թէ որքան սեւեց
 Կոխն այդ անեղ,
 Հորիզոնին դէմ,
 Արեւի ավստէ՜ ձեռքէ մ'անծանօթ
 Կ'իյնար, կը փերէր:

Թւումս չըկար.
 Յաղթած էինք մենք...
 Փամփուօսը վերջին հըրացանիս մէջ,
 Նայեցայ չորսդին...
 Մառին կ'աթընած ըսուներ մ'անհեր
 Ինծի կը նայէր.
 Դուցէ վիրաւոր յետամընաց մ'էր:
 Արձակեցի գէնս եւ ըզգացի թէ,
 Ա՛հ, չէր վրիպած ան իր թիրախէն:

Վազեցի բովն իր՝
 Ուրախ, յաղթական,
 Գնդակն իր սիրէն կողին էր անցեր,
 Լօղիկին վրայ՝
 Արիւնի բիծեր:
 Եւ ծառի բունին բովիկը ինկած,
 Խաղաղ, դալկադէմ,
 Ինծի կը նայէր:

Սառեցաւ արիւնս երակներուս մէջ,
 Եւ զգացի թէ
 Կը կենար սիրքս:
 Աչքերուս առջեւ, ծառի բունին յեց,
 Ընկես խայիմ
 Փռուած էր գետին:

Հազար ինն հարիւր բառասուն ութն էր:

*

Արահեսն ի վար մեռնող արեւին,
 Ձեռքերէ կախարդ՝
 Կը հալէր, կ'իյնար վարագոյրն անհուն
 Կարմիր ներկային.
 Ու կը բացուէին իմ աչքերուս մութ,
 Խորունկ ու աղուոր,
 Անցեալ օրերու ապրումներ կրկին:

Դասարանն ահա լեցուն աչքերով,
 Ուր ես ու Խայիմ
 Նստած բովէ բով,
 Կ'ունկնդրէինք խոր
 Պատմութեան դասի մեր փըրճէսօր:
 Դասարանն ահա՜
 Լեցուն աչքերով:

Իրիկուններուն, դպրոցին բովի
 Ջոյգ բարդիւններուն շուրջը կապոյս
 Երբ որ հոսէին պողոտան ի վար,
 Աւակերտներու կայտառ եւ անփոք
 Երամ երբ լեցնէր մայրքերը բոլոր.
 Մենք զոյգ ընկերներ,
 Յանախ թեւ թեւի,
 Համբէն զարուղի
 Անոյց զըրոյցով
 Կ'երթայինք իրենց:

Մայրն է իր անա,
 Նստած թթենույն ներքեւ վիթխարի
 Իրենց պարտէզին:

Գարունն է կախեր ջահներն իր հազար
 Հառապայթներէն Ապրիլին աղուոր,
 Իր մայրը զուցէ նստէ է կըրկին
 Թթենիին տակ,
 Դարձին սպասող իր զինուոր տղուն:

Հովը մեղմօրէն
 Կ'օրօրէ մօրէն աղուոր թթենին,
 Թօթուելով հողին տերեւներ տրտում
 Արցունք առ արցունք.

Հովը մեղմորէն
Կ'որրէ թթենին,
Որ օր մը բացաւ խորհուրդն իր կանաչ
Վերեւն խայծին.
Բայց մայրն ալ իզո՛ւր
Պիտ' նայի ճամբուն
Իր զինուոր տղուն:

Լեռներուն՝ հեռու,
Կը սեւնար արդէն ժուր մեղմորէն,
Ցուրսը կը կրծէր իրերը ամէն:
Երկնակամարի արտէին վրայ,
Կը բացուէր լուսին
Լիւնի մէջ ինկած նունուճարի պէս:

Կեցած էի ես խայծին մօտիկ,
Անգոյ, անմարմին.
Շուրջս ամէն ինչ բարձուած էր կարծես:
Սաղիմն ինչո՞ւ էր
Այսօրան տրտուր, սեւ:

Կը զգամ հեռուէն, անհուն հեռուէն՝
Ձայներ ականջիս,
Ընկերներն են որ կը խօսին ինծի,
Ու թեւէս բռնած կը ժպտին ինծի.
« Կեցցես դուն Ձայիմ .
Մեր հերոս ընկեր »:

Հազար ինն հարիւր բառասուն ութն էր:

Անեարժ ու անգոյ,
Ծառի բունին յեց,
Մութն է պատանքեր մարմինն ընկերիս.
Երկնակամարի կապոյտին վրայ
Կը բացուին աչիւր,
Վերինն պէս կարմիր մեռած խայծին:

Անեարժ, վերացած,
Ծառի բունին յեց,
Կարծես դարերով ես հոն եմ եղեր.
խայծն է ընկեր
Աչիւրու դիմաց,

Արեւանուհիներն կիսով սօղաւած
Կեանքին կը նային,
Եւ բարթունքներուն՝
Ուրիշ խոյս տուաւ իր հոգին աղուոր,
Մեռած է յետին ստուերը կեանքին՝
Այլեւս փանդուած
Ժրպիտի մը մէջ,
Ձեռքը կարկառուն դէպի սրբին վեր,
Դեռ կը պանէ ձեւն իր կուրծքին դի-
[մաց:

Լուսինն հեռաւոր
Ամպերու փեշին,
Ծածկեր է դէմքն իր:

Կեցած եմ անեարժ,
Ծառի բունին յեց.
Բայց ան կը մնայ ինծի համար նոյնն
Ինչպէս էր երբեմն
Դասարանին մէջ,
Ջրօսանքներու անուշ ժամերուն,
Եւ կամ մահադէմ
Այս ծառի բունին,
Երբ կը պատանէ իրեն հետ զիս ալ,
Այս արիւնքները պատմութեան մէջ:

Դասարանն անհա
Լեցուն աչիւրով,
Ձայներով հազար:

Ուխտ էինք ըրեր միշտ զիրար սիրել.
Ապերախ աշխարհ,
Դուն ինչ ձեռքերուն
Մահը կը դնես այսօրան կրակով:

Բայց նոյնն ես, խայծ,
Դասարանին մէջ,
Ջրօսանքներու անուշ ժամերուն,
Եւ կամ մահացած՝
Այս ծառի բունին,
Մնալով անեղջ կրակ անանուն
Իմ հոգիիս մէջ:

* *

Լուսինն երկինքի ջուրերուն վրայ
 Ինկած անկենդան
 Թռչուն մ'է հեմակ:
 Հոգիիս՝ կրակ, ոսկերուս՝ կապար,
 Կեցած եմ անւարժ
 Մեծ ծառի բունին.
 Աչերով անթաթ՝ Խայիմն է ինկեր
 Ասդերուն սեւեռ:

Ա՛հ, աչերն իր մութ՝
 Լուսնակի աղօս ապակիին դէմ,
 Ա՛հ, աշխարհներն այդ սրբում, կի-
 րերիցս մեռած՝ [սաբաց,
 Լուսնի լոյսին մէջ:

* *

Ու ձայնն է ինձմէ,
 Ինծի անդադարձ,
 Կարծես երկինքէն առած իր համբան.
 Երազն անաւարճ՝ դարաւոր մարդուն,
 Կարմիր գիւերուն մէջ արձագանգող:

Ձայնն է այդ անհուն՝
 Խաղաղութեան մեծ ջուրերուն վրայ
 Բացած իր շուփան,
 Որուն մէջէն մենք,
 Յանախ կը տեսնենք,
 Մեր մասը անարգ
 — Տրտում հրիսակ —
 Քարանձաւներու մեր ապրումներէն:

Ու ձայնն է ինձմէ,
 Ինծի անդադարձ.
 — Պատերազմն յոռի մեր բնազդներուն՝
 Տրտում հաւատամբ.
 Նահանջ ոգիին,
 Դաշտայն արիւնոս Կայէնի ձեռքին
 Եւ Կայէններու,
 Խզելու ոսկի շղթան սրբազան
 Մեզ իրար զօդող:

Կը վարագուրուին աչերն հոգիիս,
 Մահուան գիտութեան
 Այս խաւարին դէմ,
 Եւ ինձ կ'երեւի ծառի բունին յեց
 Դիակն արիւնոս տրտում Խայիմն:

Ու կ'անցնին աչէս,
 Մթին դէմքերով,
 Կարմիր հեղեաթին հերոսներն ամէն,
 Նայուածք ուրոց
 Կանգ չառաւ բընաւ
 Ոչ մէկ սրբազան պատկերի դիմաց.
 Ուրոց աչքին մէջ չըբացաւ երբեք,
 Երկինքն իր կապոյս:

Լուսինն երկինքի ջուրերուն վրայ
 Կը փախչէր արագ,
 Յանկարծ ծանր թեւ մը ինկաւ ուսիս,
 Երազանքներէն արթնցնելով զիս:
 Նայեցայ չորսդին.
 Դիակի մը դէմ կեցած էի ես,
 Որմէ կը փախչէր
 Լուսին սրտմտես:

Շուրջս ընկերներս,
 Խոճոճ ու անխօս:

Նեւեցի զէնքս, որուն կըրթընած
 Կեցած էի դեռ,
 Ու անարձագանգ գընաց գըրկուիլ
 Խայիմի զէնքին,
 Մարգագետինի խոտերուն միջեւ.
 Ու փախայ ուժգին խաւարին մէջէն,
 Ձեռներուս՝ արիւն, հոգիիս՝ անզուրկ:

Աչերուս դիմաց պատկեր է անչինջ
 Դիակն արիւնոս ծառի բունին յեց:

Հազար ինն հարիւր քառասուն ութն էր:

Սաղիմն էր կապեր իր գօտին երկաթ
 Ու մըսեր խըրամ:

ԵՂԻՎԱՐԴ